

Дата: 16.02.2023

Урок № 33

Тема: Українська література у другій половині ХХ ст. Нова хвиля відродження української літератури на початку 1960-х рр. «Шістдесятництво» як явище культурологічне й соціальне. Його зв'язок із дисидентським рухом. Ідейно-стильове розмаїття, тематична і формотворча новизна. Літературне шістдесятництво

Мета (формування компетентності): *предметні:* знання про розвиток української літератури у другій половині ХХ ст., відродження літератури на початку 1960-х років; *ключові:* навички пізнавальної діяльності, критичне мислення і вміння оцінювати нові тенденції в українській поезії та прозі; *комунікативну:* толерантне ставлення до думок і почуттів оточення та навички спілкування в колективі, вміння переконливо і толерантно відстоювати власні погляди; *інформаційну:* навички самостійної роботи з джерелами інформації; *загальнокультурну:* розвиток критичного мислення, виховання почуття патріотизму, пошани до письменників-шістдесятників.

Матеріали до уроку:

Українська література ХХ століття стала поворотним пунктом у новітній історії літератури, кіно, живопису, інших видів мистецтва. Розриваючи сталінські ідеологічні пута, митці поверталися до осмислення і відображення загальнолюдських цінностей та ідеалів, до реальної людини з її багатогранними інтересами, запитами. Можливість мати власну, а не сформовану в кабінетах чиновників від культури думку, сприяла духовному розкріпаченню митців.

У літературу прийшла «жива людина», яка розкуто мислила та високо цінувала красу, не соромилася плакати й уміла сміятися, гніватися, любити по-справжньому, а не на словах, спроможна була відбити свої переживання в слові, насамперед поетичному. Адже поезія, за висловлюванням Дмитра Павличка, — «це мова молодих», глибоко особиста, суб'єктивна й разом із тим рухливо-змінна. Поезія стала виразником ідей, настроїв, почуттів цілого покоління. Вона проголосила своїм кредо правду, своїм героєм — людину, заговорила про складні «парадокси доби», болі народу, спричинені кривдою, несправедливістю, приниженням національної і людської гідності.

Нові імена сприймалися читачем і закріплювалися в його пам'яті, саме за це молоді літератори потрапляли під обстріл партійної критики. Але викриття не супроводжувалося арештом, і ця нова обставина загострювала інтерес до ризикового автора, який не цікавиться думкою всемогутньої влади.

Поезія Івана Драча, Василя Симоненка, Бориса Олійника — то був справді ліричний епос доби. Трохи згодом у процес оновлення проблематики й поетики письменства включилася проза, у якій також поглиблювалося особисте начало: відбулась ліризація «малих» жанрів (оповідання та новели Євгена Гуцала, Григора Тютюнника); крізь призму особистості зображувалася епоха й у великих історичних романах Романа Іванчука, Романа Федорова, Валерія Шевчука, котрі набули особливого розвитку у 60-ті роки у зв'язку з пошвавленням інтересу до проблем історичної пам'яті. Збагатилася жанрова палітра літератури.

Молоді письменники відмовились від виробничої тематики у своїй творчості. Вони не збиралися прославляти голів колгоспів, бригадирів, доярок, свинарок. Вони писали про людей. Це вже було прихованим викликом, замаскованою полемікою з партійними настановами літератури. «Люди серед людей» — назва дебютної книжки Євгена Гуцала. «Серед тижня» — перша збірка Валерія Шевчука. Цим підкреслювалося, що авторів цікавить звичайне щоденне життя людей. Шістдесятники активно друкувалися й не відали, що попереду кожного з них чекає випробування.

було мистецтво українське, пов'язане з національною й етичною традицією і водночас глибоко новаторське, по-справжньому модерне, а відтак — європейське, здатне підкоряти світові обшири.

Нова хвиля відродження української літератури на початку 1960-х років

Саме в цей час починається «новітнє українське» відродження. У літературу і мистецтво приходить блискуче, талановите покоління «шістдесятників». «Шістдесятництво» — прояв політичних форм опору різних соціальних верств населення режиму, який існує. Найактивніше і найширше у цьому русі брала участь творча інтелігенція, зокрема письменники, певною мірою художники, вчителі. Вони виступали проти русифікації, ущемлення демократії, прав людини, нерівності в середовищі республік, жорстокості суворо централізованої тоталітарної системи, недотримання існуючої Конституції за свободу в питаннях художньої творчості. Це в кінцевому рахунку був опозиційний рух проти існуючої державної влади та характеру її діяльності.

У кінці 50-х і на початку 60-х років розквітає талант одного з найяскравіших поетів «лицаря українського відродження» Василя Симоненка. Уродженець Полтавщини, він почав писати вірші, ще навчаючись на факультеті журналістики Київського держуніверситету. У 1962 році побачила світ його перша поетична збірка

«Тиша і грім». Згодом — збірка «Земне тяжіння». 1965 та 1973 роки у Мюнхені опубліковано інші твори автора. Однак побачити їх поетові так і не судилося. У 1963 році його було жорстоко, по-вірячому побито на вокзалі в Черкасах, злочинців так і не знайшли. Того ж року Василь Андрійович Симоненко помер.

Стрімко увірвалась в українську літературу одна з найобдарованіших представниць «шістдесятників» Ліна Василівна Костенко. З відзнакою закінчивши Літературний інститут імені Горького в Москві, поетеса випускає дві одразу ж помічені критикою збірки поезій — «Проміння землі» та «Мандрівне серце». Ліна Костенко звертається до вічних проблем духовності українського народу, історичного минулого держави. Вірші поетеси вирізняє неординарність, критичні оцінки багатьох подій. Євген Сверстюк писав: «Іван Світличний виводив соцреалізм на загальнолюдський простір і демонтував теорію партійної літератури. Іван Драч приніс перші вірші незвичайні і незрозумілі так, наче його не вчили, про що і як треба писати. Василь Симоненко заговорив з Україною в тоні надзвичайної щирості й відвертості. Микола Вінграновський тривожно заговорив про свій народ. Ліна Костенко зрідка виступала з віршами, але то були вірші такого звучання, наче вся радянська поезія для неї неістотна. Валерій Шевчук писав блискучі психологічні новели, Євген Гуцало естетично животворив образи поза межами «соціалістичної дійсності», а Володимир Дрозд викрив дійсність з недозволеного боку».

Поступово згорання «хрущовської відлиги» на початку 60-х р. знайшло відображення і в українській літературі.

«Шістдесятництво» як явище культурологічне й соціальне

Шістдесятники — назва нової генерації (покоління) радянської та української національної інтелігенції, що увійшла у культуру та політику в СРСР в другій половині 1950-х — у період тимчасового послаблення комуністично-більшовицького тоталітаризму та хрущовської «відлиги» і найповніше себе творчо виявила на початку та в середині 1960-х років.

У політиці 1960-1970-х років ХХ століття «шістдесятники» являли собою внутрішню моральну опозицію до радянського тоталітарного державного режиму.

Шістдесятники виступали на захист національної мови і культури, свободи художньої творчості. Основу їхнього руху складали такі письменники: Іван Драч, Микола Вінграновський, Володимир Дрозд, Григор Тютюнник, Борис Олійник, Василь Симоненко, Ліна Костенко, Валерій Шевчук, Євген Гуцало; художники: Алла Горська, Віктор Зарецький, Борис Чичибабін; літературні критики: Іван Дзюба, Євген Сверстюк; режисер Лесь Танюк; кінорежисери: Сергій Параджанов, Юрій Ілленко. Шістдесятники протиставляли себе офіційному догматизмові, сповідували свободу творчого самовираження, культурний плюралізм, пріоритет загальнолюдських цінностей над класовими. Значний вплив на їх становлення справила західна гуманістична культура, традиції «розстріляного відродження» та здобутки української культури кінця ХІХ — початку ХХ століття. Одним із тих, хто закладав фундамент шістдесятництва в Україні, став доцент факультету журналістики Матвій Шестопад, так як серед його учнів були В. Чорновіл, Б. Олійник, В. Симоненко, В. Крищенко, Б. Рогоза, В. Мицик та багато інших патріотично налаштованих особистостей.

Шістдесятники розвинули активну культурницьку діяльність, яка виходила за межі офіціозу: влаштували неформальні літературні читання та художні виставки, вечори пам'яті репресованих митців, ставили замовчувані театральні п'єси. Склали петиції на захист української культури. Організовані у 1959-1960-х рр. Клуб творчої молоді «Сучасник» у Києві та в 1962 році клуб «Пролісок» у Львові стали справжніми осередками альтернативної національної культури. Шістдесятники відновили традиції класичної дореволюційної інтелігенції, якій були притаманні прагнення до духовної незалежності, політична відчуженість, ідеали громадянського суспільства та служіння народові.

Культурницька діяльність, яка не вписувалась у рамки дозволеного, викликала незадоволення влади. Шістдесятників не вдалося втримати в офіційних ідейно-естетичних межах: із кінця 1962 року почався масовий тиск на інтелігенцію. Перед шістдесятниками закрилися сторінки журналів, посипалися звинувачення у «формалізмі», «безідейності», «буржуазному націоналізмі».

Наштовхнувшись на жорстокий опір партійного апарату, частина шістдесятників пішла на компроміс із владою, інші еволюціонували до політичного дисидентства, правозахисного руху та відкритого протистояння режимові.

Зв'язок шістдесятників із дисидентським рухом

Дисидентський рух в СРСР — рух, учасники якого виступали за демократизацію суспільства, дотримання прав і свобод людини, в Україні — за вільний розвиток української мови та культури, реалізацію прав українського народу на власну державність.

У 1950-1970-х роках у Радянському Союзі виникло примітне явище, коли політику уряду стала відкрито критикувати невелика, але дедалі більша кількість людей, яких називали дисидентами і які вимагали ширших громадянських, релігійних і національних прав.

Дисидентство великою мірою виросло з дестабілізації, з послаблення «паралічу страху», що було зроблено Хрущовим. Але обмежені відкриття страхітливих злочинів сталінської доби викликали розчарування та скептицизм відносно й інших сторін режиму. Тому спроба Брежнєва обмежити лібералізацію викликала протести й опозицію, особливо серед інтелігенції.

Помітний вплив на формування інакодумства справляли зовнішні фактори. Передусім це стосується антикомуністичних виступів у країнах «соціалістичного табору», зокрема 1956 року в Угорщині, потім Польщі, НДР, Чехословаччині, розгортання світового правозахисного руху, стимульованого прийнятою ООН у 1948 році та розповсюдженою в Україні з 1963 року «Загальною декларацією прав людини».

Першими організаціями інакодумців України стали:

- * Українська робітничо-селянська спілка, створена у Львові 1959 року, арештована — 1961 року.
- * Об'єднана партія визволення України.
- * Український національний фронт, створений З. Красівським та М. Дяком у 1964 році.
- * Український національний комітет.
- * Демократичний союз соціалістів.
- * Реалістичний робітничий гурток, створений у Донбасі у 1950 р.

В Україні дисидентський рух було започатковано ще в 50-х р. ХХ століття. Рух «шістдесятників» за 2-3 роки пройшов еволюцію від культурно-просвітницьких проблем до політичного протесту. Це проявилось не лише в самвидаві а й у створенні більш-менш стійких груп активно діючих одиномисльців. Тобто, наявним є процес структу-рування опозиції існуючому режимові. Характерна риса дисидентства — відстоювання національних інтересів українського народу.

Ідейно-стильове розмаїття, тематична і формотворча новизна

В українській літературі на початку 60-х років виділяється нова хвиля — це явище виникнення шістдесятників. Шістдесятництво — це подія культурологічна і соціальна. Вражає його зв'язок із дисидентським рухом, тематична і формотворча новизна творів, ідейно-стильове розмаїття.

Культурно-історичними витоками шістдесятництва були:

- * світова культура (*особливо модернові література та малярство ХХ століття*);
- * українська література (*як класична, так і доби Розстріляного Відродження*);
- * народна творчість (*фольклор та міфологія, народне мистецтво*).

Досить розмаїто постає жанрова система «шістдесятників»: лірична поезія, балади, притчі, етюди, поеми, сонети, рубаї, ліричні новели, історичні романи, роман у віршах, химерна проза) і проблемно-тематичні обшири: традиційні (природа, Вітчизна, народ, історична пам'ять, людина у всьому багатстві її проявів — суспільне життя, моральність, кохання, творчість) та нові теми (підкорення космосу, етична правомірність, стандартизація особистості в умовах новітнього міщанства).

Отже, явище «шістдесятництва» було неоднозначним як за творчими постаттями, так і за стильовими течіями та ідейно-естетичними вподобаннями. Тут є і модерністи (І. Драч, В. Голобородько, М. Воробйов), і неоромантики (М. Вінграновський, Р. Лубківський), і неонародники (В. Симоненко, Б. Олійник), і постмодерністи (В. Стус). Таке розмаїття свідчило про багатство відновлюваної української літератури. Воно не вкладалося у жорсткі рамки «соціалістичного реалізму», загрозувало його існуванню, і тому радянська влада та слухняна критика намагалися його дискредитувати, звинувачуючи в «естетизмі», «абстракціонізмі», відірваності від життя.

Дати відповіді на поставлені запитання:

1. Яка основна причина появи «шістдесятництва» в літературі, чим закінчується «відлига»?
2. Якою була політична обстановка в СРСР, зокрема в Україні? Як це відбилося на літературі?
3. Про що свідчить наявність в українській літературі багатьох стильових течій?
4. Яке місце, на ваш погляд, посідає українська література у світовому літературному процесі ХХІ століття?

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготувати повідомлення про життєвий та творчий шлях Василя Симоненка.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.